

Μάθημα 10ο

Ἡ πέμπτη δημιουργική ἡμέρα.
Ἡ δημιουργία ἰχθύων καὶ πετεινῶν.

Ὡς πῶς θὰ θυμόσαστε, παιδιά, εἴχαμε ἀναλύσει τὰ τῆς δημιουργίας τῆς τετάρτης ἡμέρας, πού ἀναφερόταν στὸν ἥλιο τὴ σελήνη καὶ τὰ ἀστέρια, δηλαδή στὰ οὐράνια σώματα. Τώρα ἐρχόμαστε στὴν πέμπτη δημιουργική ἡμέρα. Πάντα βρισκόμαστε στό 1ο κεφάλαιο τῆς Γενέσεως.

«Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἐρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν καὶ πετεινὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς κατὰ τὸ στερέωμα τοῦ οὐρανοῦ. καὶ ἐγένετο οὕτως.

»καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὰ κήτη τὰ μεγάλα καὶ πᾶσαν ψυχὴν ζώων, ἐρπετῶν, ἃ ἐξήγαγε τὰ ὕδατα κατὰ γένη αὐτῶν, καὶ πᾶν πετεινὸν περωτὸν κατὰ γένος. καὶ εἶδεν ὁ Θεός, ὅτι καλὰ.

»καὶ εὐλόγησεν αὐτὰ ὁ Θεός, λέγων· αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὰ ὕδατα ἐν ταῖς θαλάσσαις, καὶ τὰ πετεινὰ πληθυνέσθωσαν ἐπὶ τῆς γῆς.

»καὶ ἐγένετο ἑσπέρα καὶ ἐγένετο πρωΐ, ἡμέρα πέμπτη.»¹

---

1. Γέν. 1, 20-23.

Ὡστε λοιπόν κατά τήν πέμπτη δημιουργική ἡμέρα ἔχουμε τή δημιουργία τῶν ὑδροβίων ζώων καί τῶν πτηνῶν. Τά χερσαῖα ζῶα θά δημιουργηθοῦν κατά τήν ἕκτη ἡμέρα, στό τέλος τῆς ὁποίας θά ἔχουμε καί τή δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου, ὁ ὁποῖος θά εἶναι ἡ τελευταία λέξη ὅλης τῆς δημιουργίας τοῦ Θεοῦ.

Ὅπως ἀντιλαμβάνεστε, κατά τήν πέμπτη δημιουργική ἡμέρα ἔχουμε τή μεγάλη στιγμή τῆς δημιουργίας τῆς ζωικῆς ζωῆς, ὥστερα ἀπό τή δημιουργία τῆς φυτικῆς ζωῆς, πού ἔγινε κατά τήν τρίτη ἡμέρα, ὅπως θά θυμόσαστε. Εἶναι πολύ μεγάλη αὐτή ἡ στιγμή κατά τήν ὁποία δημιουργεῖται ἡ ζωική ζωή, τό φαινόμενο τῆς ζωῆς!... Εἶναι τό πιό καταπληκτικό καί τό πιό σοφό στοιχεῖο τῆς δημιουργίας τοῦ ὁρατοῦ κόσμου.²

Πῶς δημιουργεῖται αὐτή ἡ ζωή;

«Καί εἶπεν ὁ Θεός· ἐξαγαγέτω τὰ ὕδατα ἐρπετὰ ψυχῶν ζωσῶν καί πετεινὰ πετόμενα ἐπὶ τῆς γῆς». Δηλαδή: Καί εἶπε ὁ Θεός: Τά νερά νά βγάλουν ψάρια καί ἐρπετά καί πτηνά, πού θά πετοῦν ἀνάμεσα στόν οὐρανό καί τή γῆ. Καί ἔτσι ἔγινε.

Ὅταν ἐδῶ λέει ἐρπετά, ὅπως ἐρμηνεύει ὁ μέγας Βασίλειος, ἐννοεῖ ὅλα τὰ ὑδροβία ζῶα πού κολυμποῦν μέσα στό νερό.³ Γι' αὐτό ἀκριβῶς αὐτά τὰ ὀνομάζει ἐρπετά, ἐπειδὴ σύρονται, σάν νά γλιστρᾶνε μέσα στό

2. Εἶναι ἡ δεύτερη φορά πού τό ἐβραϊκό κείμενο χρησιμοποιεῖ τό ρῆμα *bara*, πού σημαίνει δημιουργῶ ἐκ τοῦ μηδενός, καί αὐτό γιατί πράγματι ἡ ζωική ζωή δέν προῆλθε ἀπό προγενέστερη ζωή.

3. Μ. Βασίλειος, *Εἰς τήν Ἑξαήμερον, Ὁμιλία Ζ'*, ΕΠΕ τ.4, σ. 266. «Πᾶν τὸ νηκτικὸν κἂν τῇ ἐπιφανείᾳ τοῦ ὕδατος ἐπινήχεται, κἂν διὰ βάθους τέμνη τὸ ὕδωρ, τῆς τῶν ἐρησιτικῶν ἐστι φύσεως, ἐπισυρόμενον τῷ τοῦ ὕδατος σώματι.»

νερό, κι αυτή ή κολύμβηση είναι ένα είδος γλιστρήματος. Τά ύδρόβια έρπουν μέσα στό νερό, όπως έρπουν καί τά έρπετά επάνω στην επιφάνεια της γής· όπως ένα φίδι. Γι' αυτόν τόν λόγο όλα τά ενάλια, όλα δηλαδή εκείνα πού είναι μέσα στά νερά, μέσα στίς θάλασσες, από την Αγία Γραφή λέγονται καί έρπετά.⁴

Μή σᾶς μπερδεύει λοιπόν ότι έχουμε χερσαία έρπετά. Τά χερσαία έρπετά, όπως τά φίδια καί άλλα χερσαία, θά γίνουν την έκτη δημιουργική ήμέρα. Ο κροκόδειλος έγινε την πέμπτη δημιουργική ήμέρα, γιατί είναι ύδρόβιο ζώο· τό ίδιο καί ο βάτραχος. Αυτά είναι αμφίβια, διότι μπορούν νά ζήσουν καί εκτός νερού. Έχουμε μερικά ζώα πού ζουν μέσα αλλά καί έξω από τό νερό, καί λέγονται αμφίβια, όπως θά γνωρίζετε από τή Ζωολογία σας.

Ήθελα μόνο νά σᾶς διευκρινίσω ότι έδω μέ την λέξη έρπετά εννοούνται όλα εκείνα πού ζουν μέσα στά νερά.

Ωστε πώς δημιουργείται ή ζωή; Ακούστε πώς δημιουργείται: «είπεν ο Θεός· εξαγαγέτω τὰ ὕδατα...». Είπε ο Θεός: Τά νερά νά βγάλουν... καί τά λοιπά.

Ο μέγας Βασίλειος, στην Έξαήμερό του, αναφέρει μία πολύ ωραία θέση: «*Η μὲν φωνή τοῦ προστάγματος μικρά, μᾶλλον δὲ οὐδὲ φωνή ἀλλὰ ῥοπή μόνον καὶ ὁρμή τοῦ θελήματος*»⁵. Δηλαδή: Η μὲν φράση τοῦ προστάγματος πού έδωσε ο Θεός είναι μικρή, δηλαδή μικρός ο λόγος· ή μᾶλλον δέν υπάρχει καθόλου λόγος,

4. Βλ. *Ψαλμ.* 103, 25. *Αμβ.* 1, 14. κ.ά.

5. Μ. Βασίλειος, *Εἰς τὴν Ἑξαήμερον, Ὁμιλία Ζ', ΕΠΕ* τ.4, σ.266.

ἀλλά μόνο μία ζωνηρή κλίση καί ὁρμή τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ.

Γιά νά μή νομίζει ὁ Μωυσῆς ὅτι ἡ δημιουργία τῆς ὑδροβίας ζωῆς ἦταν αὐτόματη καί τυχαία, ἔπρεπε πρῶτα νά ἀκούσει μιὰ φωνή, τήν προσταγή τοῦ Θεοῦ, καί μετά νά δεῖ αὐτό πού ἔγινε. Καταγράφει λοιπόν αὐτό πού ἀκούει, δηλαδή τήν φωνή τοῦ Θεοῦ. Ἀλλά στήν πραγματικότητα δέν ὑπῆρξε κἄν φωνή, παρὰ μόνο μία ἰσχυρή θέληση τοῦ Θεοῦ. Ὁ Θεός θέλει νά γίνει αὐτό, καί αὐτό γίνεται· «ὅσα ἠθέλησε ἐποίησε»⁶ λέει ἡ Ἁγία Γραφή· ὅ,τι θέλησε ὁ Θεός τό ἔκανε.

Ἀλλά προσέξτε ὅμως ἐδῶ. Ποῦ δημιουργεῖται αὐτή ἡ ζωική ζωή; Δημιουργεῖται μέσα στό νερά. Ἐνῶ ὁ πλανήτης μας ἀρχικά εἶναι ἀζωικός, δέν ἔχει ζωή, τήν τρίτη ἡμέρα ὁ Θεός δημιουργεῖ τά φυτά, τό φυτικό βασίλειο, καί τώρα προβαίνει στή δημιουργία τοῦ ζωικοῦ βασιλείου. Ἔτσι ὁ πλανήτης μας ἀρχίζει νά γεμίζει μέ ζωή. Θά δοῦμε σέ λίγο ὅτι ἡ ζωή στόν πλανήτη μας, καί ἡ φυτική καί ἡ ζωική, κυριολεκτικά θά σφύζει!... Αὐτό πιά πού ἔκανε ὁ Θεός στή δημιουργία, ἐμεῖς τό ξέρουμε, τό βλέπουμε καί σήμερα, γιατί δέν ὑπάρχει τετραγωνικό χιλιοστό ἐπάνω στόν πλανήτη μας πού νά μήν ἔχει ζωή!... Οὔτε ἓνα τετραγωνικό χιλιοστό!

Ἄν πάρετε χῶμα –ὄχι βέβαια σέ κάποια πολύ μεγάλη βάθος, ἀλλά σέ κάποιο μικρότερο βάθος τῆς γῆς– καί τό παρατηρήσετε κάτω ἀπό τό μικροσκόπιο, θά δεῖτε μικροοργανισμούς, μικρόβια καί λοιπά, χιλιάδες καί ἑκατομμύρια!... εἴτε ἀνήκουν στό φυτικό εἴτε στό

---

6. Ψαλμ. 113, 11. 134, 6.

ζωικό βασίλειο. Ἡ ζωή κυριολεκτικά σφύζει!

Μάλιστα αὐτό τό βλέπουμε καί κατά ἕναν τρόπο πίο αἰσθητό ὅταν βγοῦμε καί λίγο πίο ἔξω. Ἄν πᾶμε στή θάλασσα, μέσα ἐκεῖ βλέπουμε βράχια, πού ὅπως τά δέρνει τό κύμα, αὐτά πιάνουν ἐπάνω τους ζωή, εἴτε φυτική εἴτε ζωική! Ἐπίσης, πολλές φορές, βλέπουμε τά βράχια στά βουνά, πού βρέχει, καί ἔχουν πιάσει ζωή ἐπάνω τους! Ἀλλά καί τά κεραμίδια τῶν σκεπῶν μας, παιδιά, τῶν σπιτιῶν μας τά κεραμίδια· τά βλέπετε πού πρασινίζουν ὅταν βρέχει; Γιατί πρασινίζουν; Διότι ἐκεῖ ἐπάνω πάει καί κάθεται ἡ ζωή, ἡ φυτική ζωή!⁷

Παντοῦ εἶναι ἡ ζωή... παντοῦ! Αὐτό πού σᾶς εἶπα καί πρίν· πραγματικά παντοῦ ἡ ζωή σφύζει· ἀκόμα καί σέ ἕνα τετραγωνικό χιλιοστό πάνω στόν πλανήτη μας, ἡ ζωή, εἴτε φυτική εἴτε ζωική, εἶναι παροῦσα!

Ἀλλά ποῦ πρωτοδημιουργήθηκε ἡ ζωή, ἡ ζωική ζωή, τό ζωικό βασίλειο; Μᾶς λέει ἡ Ἁγία Γραφή ὅτι ἐμφανίστηκε στά ὕδατα, στά νερά. Αὐτό μᾶς λέει καί ἡ ἐπιστήμη. Αὐτό κάνει κατάπληξη, τό ὅτι δηλαδή πράγματα πού παρατήρησε πολύ ἀργότερα ἡ ἐπιστήμη, ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ τά εἶχε ἤδη ἀποκαλύψει. Πράγματι λοιπόν ἡ πρώτη ζωική ζωή δημιουργήθηκε στά νερά.

Καί κάτι ἄλλο κάνει ἐπίσης ἐντύπωση· ὅτι ὁ Θεός πρῶτα κάνει τά ἐνάλια, δηλαδή αὐτά πού εἶναι μέσα στά νερά, στίς θάλασσες. Ὅλα τά ζῶα τῆς θαλάσσης

---

7. Ἐννοεῖ τά βρύα καί τίς λειχήνες, πού κυρίως τά πορώδη ὑλικά (κεραμίδια, φυσικές πλάκες, κεραμίδια τοιμέντου, ὅλα τά εἶδη ξύλου, μεταλλικά ἢ διαφανῆ κεραμίδια, γύψος, σοβάς, τοῦβλα, φράκτες, βεράντες, μνημεῖα, παγκάκια κ.ἄ.) μέ τήν ὑγρασία καί τή βροχή, ἀναπτύσσουν αὐτά τά παρασιτικά φυτά.

λέγονται *ἐνάλια*. Εἶναι σύνθετη λέξις· ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν πρόθεσις *ἐν*, πού σημαίνει μέσα, καὶ τὴν ὀμηρικὴ λέξις *ἄλς*, πού σημαίνει θάλασσα. Ὅπως καὶ ἡ λέξις *παραλία*, πού ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν πρόθεσις *παρά* καὶ τὴ λέξις *ἄλς*, πού μέ μία λέξις γίνεται *παρ(ᾶ)-ἄλ(ς)-ία*, δηλαδή *παραλία*, *παρά τὴν θάλασσαν*, κοντά στή θάλασσα.⁸ Ἐδῶ ὅμως ἡ Ἁγία Γραφή, ὅταν λέει *θάλασσα*, ἐννοεῖ ὅλα τὰ συστήματα τῶν ὑδάτων, εἴτε εἶναι λίμνες καὶ ποτάμια, εἴτε εἶναι θάλασσα, δηλαδή τὰ γλυκά καὶ τὰ ἄλμυρά νερά.

Κάνει ἐπίσης ἐντύπωση ὅτι ἡ δημιουργία τῶν ἔνυδρων ζώων προηγεῖται τῆς δημιουργίας τῶν πτηνῶν. Ἄλλο θαυμαστό σημεῖο, πού ἐπιβεβαιώνεται σήμερα! Ὁ Θεός ἔκανε πρῶτα τὰ ἔνυδρα καὶ μετὰ τὰ πτηνά.

Ἀλλά ἐδῶ θά ἤθελα νά σᾶς πῶ κάτι.

Ἡ Ἁγία Γραφή μᾶς σημειώνει τὴ σειρὰ τῆς δημιουργίας τοῦ ζωικοῦ βασιλείου, ὅπως τὰ ἔχουμε, ἀπὸ τὰ ἀτελέστερα στὰ τελειότερα. Διότι τὰ πτηνά εἶναι τελειότερα ζῶα ἀπὸ τὰ ψάρια, τὰ ὑδροβία ζῶα, πού εἶναι μέσα στὰ νερά, μέσα στὴ θάλασσα. Καὶ μάλιστα τὰ ζῶα πού εἶναι μέσα στὰ νερά εἶναι ἀκοινωνήτα σέ σχέση μέ τόν ἄνθρωπο. Δέν ἔχουν φωνή, ἢ τουλάχιστον δέν τὴν ἀκοῦμε ἐμεῖς τὴ φωνή τους. Πιθανῶς ὅμως νά ἔχουν, ἴσως ὑπερήχους. Ἀλλά σέ σχέση μέ τόν ἄνθρωπο δέν ἔχουν κοινωνία. Εἶδατε ποτέ ὁ ἄνθρωπος νά ἐξημερώσει τὰ ψάρια; Εἶδατε ποτέ νά κάνει συντροφιά μέ τὰ ψάρια; Ποτέ. Δέν ἔχουν κοινωνία τὰ ψάρια μέ τόν

---

8. Ἐννοιολογικά ἡ σημερινή *παραλία* εἶναι ταυτόσημη τῆς ὀμηρικῆς φράσεως *παρὰ θῖν' ἁλός*, κοντά στήν ἀμμουδιά τῆς θαλάσσης, *παρὰ τῆς ἁλός*, *παραλιακῶς*, *στήν παραλία*.

άνθρωπο.⁹ Τά πουλιά όμως έχουν κοινωνία, και μάλιστα αρκετή. Καί τά θηλαστικά, πού εἶναι τά τελειότερα ζῶα, έχουν ἀκόμη περισσότερη κοινωνία. Συνεπῶς πηγαίνουμε ἀπό τά ἀτελέστερα στά τελειότερα.

Αὐτό ὅμως δέν σημαίνει, σύμφωνα μέ τή διαβόητη θεωρία τῆς ἐξελίξεως, πού θά δοῦμε πρῶτα ὁ Θεός τήν ἐρχόμενη φορά, ὅτι ἔχουμε ἐξελίξη τῶν ψαριῶν, πού βγῆκαν στήν ξηρά καί ἀποτέλεσαν τά πτηνά. Διότι σαφῶς μᾶς λέει ἐδῶ, ὅτι ὁ Θεός δημιουργεῖ μέν ἀπό τά ἀτελέστερα πρὸς τά τελειότερα ὄντα, ἀλλά πάντα κατὰ γένος. Θά δοῦμε τήν ἐρχόμενη φορά ὅτι ὑπάρχει μιὰ ἐρμηνευτική ἀνεπάρκεια στό θέμα τῆς ἐξελίξεως τῶν ὄντων. Δηλαδή δέν μποροῦμε νά ἀποδείξουμε ὅτι ἔχουμε πραγματικά ἐξελίξη μέ τήν ἔννοια ὅτι φεύγουμε ἀπό τό ἓνα εἶδος καί πηγαίνουμε στό ἄλλο, ἀπό τό ἀτελέστερο στό τελειότερο, κατὰ ἐξελικτικό τρόπο. Αὐτό δέν μπορεῖ νά ἀποδειχθεῖ. Ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως ἔχει πολλές ἐνδείξεις, ἀλλά δέν ἔχει ἀποδείξεις.

Ἐκεῖνο πού θά ἤθελα μόνο νά σᾶς πῶ εἶναι ὅτι ἐδῶ σαφῶς ἡ Ἁγία Γραφή μᾶς ἀποκαλύπτει ὅτι ἔχουμε δημιουργία τῶν εἰδῶν κατὰ γένος. Ἀκοῦστε πῶς τό λέει: «καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὰ κῆτη τὰ μεγάλα». Ποιά εἶναι αὐτά τά κῆτη τά μεγάλα; Εἶναι ὅλα τά μεγαλόσωμα θαλάσσια προϊστορικά ζῶα, τά ψάρια, τά πολύ μεγάλα ἔνυδρα, ὅπως σήμερα εἶναι ὁ καρχαρίας καί ἄλλα. Σήμερα ἔχουμε τή φάλαινα –πού μάλιστα εἶναι

---

9. Ἐξαιροῦνται τά θαλάσσια κῆτη, ἐπίσημα καλούμενα *κητόδη*, πού δέν εἶναι ψάρια, ἀλλά μεγάλα θαλάσσια θηλαστικά ἄριστα προσαρμοσμένα στό περιβάλλον τους, στά ὁποῖα, μεταξύ ἄλλων, περιλαμβάνονται τά δελφίνια καί οἱ φάλαινες.

τό κορυφαῖο ἀπό τὰ κήτη– τὰ δελφίνια, τίς φώκιες, τὰ ὅποια βέβαια ἀνήκουν στά θηλαστικά.¹⁰

Λοιπόν, «καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς... κατὰ γένη αὐτῶν, καὶ πᾶν πετεινὸν περωτὸν κατὰ γένος». Ὡστε κατὰ γένος τὰ ψάρια, κατὰ γένος τὰ πτηνά. Τὰ ψάρια κάνουν ψάρια, τὰ πτηνά κάνουν πτηνά· τὰ ψάρια δέν κάνουν πτηνά! Εἶδατε; δύο φορές τό λέει· κατὰ γένος τὰ ψάρια, κατὰ γένος τὰ πτηνά. Σάν νά λέγαμε ὅτι ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ μᾶς ἀποκαλύπτει ὅτι ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως δέν ἔχει οὐδεμία ἰσχύ.

Καί μή ξεχνᾶμε ὅτι οἱ ἄνθρωποι, μέσα στήν ἱστορία, πολλές φορές ταλαιπωρήθηκαν μέ θεωρίες, ἰδίως στήν ἱστορία τῆς ἐπιστήμης. Ἀλλά οἱ μέν θεωρίες παρέρχονται, καί ἡ μία διαδέχεται τήν ἄλλη, ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ὅμως μένει πάντοτε ἀσάλευτος διότι περιέχει τήν ἀλήθεια. Ἡ ἀλήθεια αὐτή εἶναι ἐξ ἀποκαλύψεως· οὔτε τήν ἐπινοήσαμε οὔτε τήν φανταστήκαμε, ἀλλά ὁ ἴδιος ὁ Θεός μᾶς ἀποκάλυψε πῶς ἔγινε ἡ δημιουργία.

Ὡστε δέν ἔχουμε παρὰ ἰδιαίτερη δημιουργική πράξη γιά τὰ ψάρια καί ἰδιαίτερη δημιουργική πράξη γιά τὰ πτηνά. Καί δέν ἔχουμε μίξη γενῶν, ἀνακάτεμα τῶν γενῶν· τό καθένα ἔχει τό γένος του, τό καθένα ἀνήκει στό γένος του.

Ὅταν κανεῖς θά ἔβλεπε τή ζωή νά βγαίνει ἀπό τὰ νερά, θά νόμιζε πῶς μόνα τους τὰ νερά δημιούργησαν τή ζωή. Ἕνας μάλιστα ἐξελικτικός, δηλαδή ἕνας πού ὑποστηρίζει τήν θεωρία τῆς ἐξελίξεως, θά νόμιζε ὅτι αὐτό λέει τό ἱερό κείμενο.

---

10. *Κήτη* εἶναι κάθε θαλάσσιο ὄν μεγαλόσωμο. Τό ὄνομά τους προέρχεται ἀπό τήν ἀρχαία ἐλληνική λέξη *κῆτος*, πού σημαίνει χάσμα, μεγάλο ἄνοιγμα, καί εἶναι παρμένο ἀπό τήν μυθική *Κητώ*.

Μή ξεχνάτε ότι, πολλές φορές, κάποιοι θεολογούντες εξελικτικοί, ή θεολόγοι πού υποστηρίζουν τή θεωρία τής εξέλιξης, αυτό ακριβώς δέχονται. Υπάρχουν καί θεολόγοι πού υποστηρίζουν τή θεωρία τής εξέλιξης!¹¹ Αυτό βέβαια πώς νά τό χαρακτηρίσει κανείς δέν ξέρω. Όμως σās λέω τουτο· αν κανείς διάβαζε κάπως επιπόλαια τήν Αγία Γραφή, ίσως του δινόταν ή λαβή γιά κάτι πού είδε μέσα, καί μετά νά ισχυριστεί ότι ή Αγία Γραφή μιλάει περί τής θεωρίας τής εξέλιξης!

Ένας λοιπόν πού θά έβλεπε τή ζωή νά βγαίνει από τά νερά, θά έλεγε πρώτα-πρώτα ότι έχουμε αυτόματη γένεση. Γιά τήν αυτόματη γένεση σās μίλησα πριν από τίς γιορτές. Αυτή υποστηρίζει πώς ή ζωή προέρχεται από τή νεκρή ύλη, γίνεται μόνη της, καί μετά

---

11. Ο άγιος Παΐσιος ό Άγιορείτης, ό όποιος θά πρέπει νά σημειωθεί ότι στά παιδικά του χρόνια δέχθηκε εμφάνιση του ίδιου του Χριστού, μέ άφορμή έναν πειρασμό άπιστίας από τή διδασκαλία του Δαρβίνου (Ίσαάκ Ιερομ. *Βίος γέροντος Παΐσίου του Άγιορείτου*, σ.50) έλεγε: *Τώρα στήν αρχή, γιά νά μίν υπάρχουν αντιδράσεις, λένε: «Δέν αρνούμαστε τόν Θεό· άπλā, γιά νά μίν φαίνεται ότι πāμε αντίθετα σέ όσα λένε οί μεγάλοι έπιστήμονες, παίρνουμε συμβολικά τόν "χοῦν" καί λέμε ότι ό Θεός πῆρε πίθηκο γιά σῶμα, καί του ένεφύσησε τήν ψυχή».* *Νā δείτε όμως στή συνέχεια, όταν τό δεχθούνε αυτό πολλοί Χριστιανοί, πού τά έρμηνεύουνε μέ τό μυαλό, μετά θā μās πούνε: «Έ, καλά τώρα... ένεφύσησε ψυχή... γιά ένα φοῦ, γιά άέρα θā συζητάμε; Άφοῦ ό πίθηκος ήταν ζωντανός, είχε πνοή ζωής! Αυτή είναι ή ψυχή· ή ζωή».* *Καί μετά μερικά χρόνια, άφοῦ τό δεχθούνε κι αυτό, θā μās πούνε: «Ποιός Θεός του Άδάμ καί τής Εῤας;... Έντάξει, δέν λέμε ότι γίνανε όλα μόνα τους. Υπάρχει μιā ανωτέρα δύναμις· ή Φύση».* (Μαρτυρίες προσκυνητῶν. Γέροντας Παΐσιος ό Άγιορείτης. 1924-1994, Έπιμέλεια: Ζουρνατζόγλου Ν., έκδ. Άγιότοκος Καπαδοκία, σ. 112-113)

ἐξελίσσεται ἀπό τούς μονοκύτταρους ὁργανισμούς σέ πιά πολυσύνθετους, καί ἔτσι ἔχουμε τήν κλιμάκωση ὅλου τοῦ φυτικοῦ καί ζωικοῦ βασιλείου.¹²

Δέν εἶναι ὅμως ἔτσι τά πράγματα. Ὡς ποῦμε, ἕνας θεατής, τοποθετημένος ἐπάνω στήν ἐπιφάνεια τῆς γῆς, βλέπει τή δημιουργία, χωρίς νά ἀκούει τά παραγγέλματα τοῦ Θεοῦ. Βλέπει λοιπόν γιά μιὰ στιγμή τή γῆ νά βγάξει χόρτα καί τή θάλασσα νά βγάξει ψάρια. Τί θά πεῖ; Ὡστε λοιπόν ἡ νεκρή ὕλη βγάξει ζωή! Naί, ἀλλά δέν ἄκουσε τίς προσταγές τοῦ Θεοῦ, δέν ἄκουσε τά «εἶπεν ὁ Θεός»· ἡ δέν γνωρίζει –νά μείνω στά λόγια τοῦ μεγάλου Βασιλείου– δέν ἀντιλαμβάνεται τήν ὁρμή καί τή ροπή τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, νά δημιουργηθεῖ ἡ ζωή ἀπό τή νεκρή ὕλη.

Ὡστε λοιπόν δέν ἔχουμε αὐτόματη γένεση· δέν δημιουργεῖ ἡ νεκρή ὕλη μόνη της τή ζωή· γιατί ἄλλιῶς ἡ νεκρή ὕλη καθεαυτήν θά ἦταν σοφή... θά ἦταν θεός ἡ

---

12. Ἡ θεωρία τῆς ἀβιογένεσης, ἡ αὐτόματης γένεσης, ἀποτελεῖ προϋπόθεση γιά τή θεωρία τῆς ἐξελίξεως. Ὡστόσο, ἡ θεωρία τῆς αὐτόματης γένεσης δέν πρέπει νά συγχέεται μέ τή θεωρία τῆς ἐξελίξεως, ἡ ὁποία δέν ἐξηγεῖ τήν ἐμφάνιση τῆς πρώτης ζωῆς, ἀλλά προτείνει τόν μηχανισμό ἐμφανίσεως τῶν διαφορετικῶν εἰδῶν. Ἐγιναν προσπάθειες ὥστε οἱ δύο θεωρίες νά συνδεθοῦν μεταξύ τους καί νά ἀποτελέσουν μιὰ ὁλοκληρωμένη ἐρμηνεία γιά τήν ἐμφάνιση τῆς ζωῆς καί τῶν εἰδῶν στή γῆ· ὥστόσο τά ἐπιστημονικά δεδομένα παραμένουν ἀνεπαρκῆ. Ἄν καί ὁ ἴδιος ὁ Δαρβίνος δέν ἀσχολήθηκε μέ τήν ἀβιογένεση ἀλλά μέ τήν ἐξέλιξη τῶν ζωντανῶν ὁργανισμῶν ἀπό τό ἐπίπεδο τοῦ κυττάρου καί πάνω, ἐν τούτοις ἡ αὐτόματη γένεση τῆς ζωῆς εἶναι ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιά νά μπορέσει νά σταθεῖ ἡ θεωρία τῆς ἐξελίξεως, διότι ἐπιχειρεῖ νά δώσει ἐξήγηση στό πῶς τό κύτταρο, ἡ βασική δομική καί λειτουργική μονάδα τῆς ζωῆς, ἦρθε στήν ὕπαρξη, ὥστε στή συνέχεια νά μπορέσει νά λάβει χώρα ἡ ἐξέλιξη.

νεκρή ύλη! Κι επειδή κάπως έτσι πιστεύουν οι άνθρωποι, φτάνουν να λατρεύουν τη γη και τον ήλιο, διότι η γη γονιμοποιείται από τον ήλιο, μέ τις ακτίνες του και τη θερμότητά του, και βγάζει τη ζωή.

Στό βάθος αυτής της πίστεως στηρίζονται όλες οι αρχαίες μυστηριακές λατρείες· πιστεύουν δηλαδή ότι η νεκρή ύλη βγάζει τη ζωή. Άλλά εδώ είναι η πλάνη, διότι δεν μπορούν να δούν τό θέλημα και την προσταγή του Θεού. Τώρα όμως μās αποκαλύπτει ο Μωυσής ότι «είπεν ο Θεός» και έγινε η ζωή.

Ώστε από τη νεκρή ύλη δημιουργείται η ζωή· μόνο πού δημιουργείται από τον Θεό, και όχι αυτόμάτως. Άρα δεν έχουμε αυτόματα γένεση της ζωής, αλλά δημιουργική πράξη, έχουμε δηλαδή δημιουργία. Αυτό έχει πολλή σημασία.

Ο Θεός, παιδιά, είναι παντοδύναμος. Μήπως και την ύλη ο ίδιος δεν την έφτιαξε; Από τό μηδέν έφερε πρώτα την ύλη στό είναι, και από την ύλη μετά δημιούργησε τη ζωή, αλλά και τον άνθρωπο, όπως θά δούμε παρακάτω. Ο Θεός έπλασε τον άνθρωπο, «χοῦν λαβών ἀπό τῆς γῆς»¹³. Θέλει όμως να του δώσει και μία πνοή, πού θά είναι η ψυχή του, πού και αυτή δεν είναι άκτιστη. Τό πνεῦμα του ανθρώπου δεν είναι άκτιστο, δεν είναι Θεότητα, δεν είναι ένα κομματάκι της Θεότητας· είναι δημιούργημα. Θέλει ο Θεός και δημιουργεί τά πνεύματα.

«Ο ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα»¹⁴ λέει ένας

13. Γέν. 2, 7.

14. Ψαλμ. 103, 4. Βλ. Έβρ. 1, 7.

ψαλμός. Κοιτάξτε: «ὁ ποιῶν»· ποιῶ θά πεῖ κατασκευάζω. Αὐτός πού κάνει τούς ἀγγέλους Του πνεύματα. Τούς κάνει, τούς ποιεῖ, τούς δημιουργεῖ. Ἄρα καί τά πνεύματα εἶναι κτίσματα· καί οἱ ἄγγελοι εἶναι κτίσματα. Ὁ Θεός κάνει ὅ,τι θέλει. Ἐνα μόνο θέλω νά τονίσω, ὅτι ὁ Θεός τά κάνει ὅλα αὐτά· δέν γίνονται μόνα τους. Ἐκεῖ ἐπιμένω, ὅπως ἀντιλαμβάνεστε, ὅτι δέν γίνονται μόνα τους· ὅλα τά κάνει ὁ Θεός.

Ἀπόδειξη αὐτοῦ εἶναι ὅτι ἔχουν γίνει χιλιάδες πειράματα γιά νά ἐπαναλάβουν τήν αὐτόματη γένεση, δηλαδή τήν παραγωγή ζωῆς ἀπό νεκρή ὕλη, ἀλλά δέν κατάφεραν τίποτα· ἀπολύτως τίποτα! Τό νά ἀναπαραγάγουν ζωή ἀπό τή νεκρή ὕλη δέν τό πέτυχαν.

Μήπως ὁμως ἡ νεκρή ὕλη δίνει ζωή; Μήπως, γιά μιὰ στιγμή, τυχαῖα, κάτω ἀπό εἰδικές συνθήκες, ὅπως, γιά παράδειγμα, κάποτε νά βρέθηκε ἡ γῆ μας κάτω ἀπό εἰδικές συνθήκες, καί ἡ θάλασσα ἔβγαλε τά ψάρια; Μήπως πάλι ἔχουμε τήν ἴδια περίπτωση;

Παιδιά, οὔτε στό ἐργαστήριο μποροῦμε νά πετύχουμε, μέ πειράματα, ἀλλά οὔτε παρατηρήθηκε ποτέ αὐτόματη γένεση.

Γιά νά δεῖτε δέ πόσο ἀφελής εἶναι ὁ ἄνθρωπος καί νομίζει ὅτι εἶναι σοφός, ἀκοῦστε ἕνα παράδειγμα πού θά σᾶς πῶ.

Ξέρετε πῶς ὑποστηρίχτηκε ἐπιστημονικά ἡ αὐτόματη γένεση; Γιατί βέβαια ἡ αὐτόματη γένεση δέν εἶναι μιὰ καινούργια θεωρία· τήν πίστευαν ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι λαοί, πού σᾶς ἀνέφερα προηγουμένως, λατρεύοντας μυστηριακά τόν ἥλιο καί τή γῆ. Ἀλλά δέν θά ἐπ-

εκταθῶ πίο πολύ ἐκεῖ.¹⁵ Ἐπιστημονικά, ἐδῶ καί δύο-
τρεῖς αἰῶνες, ὑποστηρίχθηκε γιά τήν αὐτόματη γένεση
τό ἐξῆς. Ἀκοῦστε, ἀκοῦστε... Κι αὐτό λεγόταν τότε ἐπι-
στήμη!... Γιά νά δεῖτε τί ἀνοησίες κάνει ὁ ἄνθρωπος
στό ὄνομα τῆς ἐπιστήμης!...

Ὑπῆρχε μιὰ συνταγή γιά νά ἀποδειχθεῖ ὅτι ἡ νε-
κρή ὕλη βγάζει ζωή, πού ἔλεγε: *Παίρνετε ἓνα φίδι
σκοτωμένο καί τό θάβετε στή θερμή ἄμμο τοῦ Νείλου
ποταμοῦ... Τώρα, αὐτό μπορεῖ νά τό θάψει κανεῖς ὁ-
πουδήποτε· ἀλλά, τέλος πάντων, αὐτό ἔλεγε ἡ συνταγή.*
*Ὑστερα ἀπό λίγες ἡμέρες θά δεῖτε νά ὑπάρχουν
στήν ἄμμο σκουλήκια. Ποῦ βρέθηκαν λοιπόν τά σκου-
λήκια;... Τά σκουλήκια βρέθηκαν ἔτσι· τά γέννησε ἡ
νεκρή θερμή ἄμμος τοῦ Νείλου ποταμοῦ!... Εἶναι ἀ-
στεῖο νά τό λέει κανεῖς. Καί μιὰ ἄλλη ἔλεγε: Πάρτε
βασίλικό· κοπανήστε τον καί βάλτε τον ἀνάμεσα σέ
δύο κεραμίδια, καί θά δεῖτε νά βγάζει σκορπιούς!...*

Παιδιά, τό θέμα εἶναι τόσο ἀπλό. Σᾶς θυμίζω τά
πειράματα τοῦ Παστέρ, πού λέγαμε σέ ἓνα προηγού-
μενο μάθημα, ἀλλά καί ἐκεῖνο τό *omne vivum ex vivo*,
πού σᾶς εἶχα πεῖ, ἡ ζωή προέρχεται ἀπό τή ζωή.¹⁶

Γιατί τό φίδι βγάζει σκουλήκια; Μά ὅ,τι πεθαίνει,
εἴτε τό θάψουμε στή γῆ εἴτε ὄχι, βγάζει σκουλήκια.
Γιατί, ἀπλούστατα, πεθαίνοντας ὁ ὀργανισμός, μαζεύ-

15. Σύμφωνα μέ τόν Ἀριστοτέλη, ἦταν ἄμεσα παρατηρήσιμη ἀλή-
θεια ὅτι οἱ ἀφίδες γεννιόνταν ἀπό τήν δροσιά πού ἔπεφτε στά φυ-
τά, οἱ μύγες ἀπό σάπια ὕλη, τά ποντίκια ἀπό βρώμικα ἄχυρα, οἱ
κροκόδειλοι ἀπό σάπιους κορμούς στούς πυθμένες λιμνῶν... κ.ο.κ.
(Lennox, James [2001]. *Aristotle's Philosophy of Biology: Studies
in the Origins of Life Science*. NY: Cambridge Press, σσ.229-258.)

16. Βλ. *Μάθημα 7ο*, σ. 167.

ονται ἐκεῖ πάρα πολλά ἔντομα καί σκουλήκια. Αὐτά πολλαπλασιάζονται ταχύτατα, γεννώντας αὐγά, καί ἀπό τὰ αὐγά γεννιῶνται ἄλλα σκουλήκια, καί ὅλα αὐτά μαζί ἀρχίζουν νά τρῶνε τό σῶμα πού εἶναι θαμμένο, ξεκινώντας ἔτσι τή γνωστή διαδικασία τῆς ἀποσυνθέσεως.¹⁷

Τί λέτε λοιπόν; ἡ νεκρή ὕλη ἔβγαλε τὰ σκουλήκια; Εἶδατε ἀφέλεια;... Αὐτά ὑποστηρίζονταν, παρακαλῶ, καί ἐπιστημονικά μάλιστα!

Παιδιά: οὔτε ἐπαναλήφθηκε ὡς πείραμα τό φαινόμενο τῆς ζωῆς, οὔτε ἐπαναλήφθηκε μέσα στή φύση ἡ αὐτόματη γένεση τῆς ζωῆς. Μία φορά εἶπε ὁ Θεός νά γίνει ἡ ζωή, καί ἔγινε. Καί ἀπό τή ζωή τώρα ἔχουμε συνέχιση μέ ἕναν ἄλλον τρόπο. Δέν ξαναδημιουργεῖ ὁ Θεός τή ζωή, ἀλλά τήν διαιωνίζει μέ τὰ σπέρματα. Τό κάθε ἕνα θά ἀφήσει τὰ ἀβγά του, θά ἀφήσει τοὺς ἀπογόνους του. Ὅλα ἔχουν ἀβγά· καί τὰ φυτά καί τὰ ζῶα,

---

17. Οἱ ὁργανισμοὶ αὐτοὶ διακρίνονται σέ δύο κυρίως κατηγορίες: τὰ *σαπροφάγα* (σκουλήκια, ἀρθρόποδα κ.λπ.) καί τοὺς *ἀποσυνθέτες* ἢ *ἀποικοδομητές*, πού ἀποτελοῦνται ἀπὸ βακτήρια, μύκητες καί ἄλλους μικροοργανισμούς. Πολλά ἀπὸ τὰ βακτήρια πού ὀδηγοῦν στήν ἀποσύνθεση ἕναν νεκρὸ ὁργανισμό ζοῦσαν μέσα του ὅσο αὐτός ἦταν ἀκόμη στή ζωή. Ἡ μικροπανίδα (ἔντομα, σκουλήκια) εἶναι κατὰ 90% ὑπεύθυνη γιὰ τή βιολογικὴ δραστηριότητα πού λαμβάνει χώρα στό ἔδαφος. Τὰ μικροαρθρόποδα καί τὰ σκουλήκια ἐδάφους παίζουν σοβαρὸ ρόλο στήν ἀποσύνθεση τῆς ὁργανικῆς οὐσίας τοῦ ἐδάφους, ἡ ὁποία διέρχεται ἀπὸ τό πεπτικὸ τοῦς σύστημα, κι ἔτσι προσλαμβάνεται πιο εὐκόλα ἀπὸ τὰ βακτήρια καί τοὺς μύκητες. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ ὁργανισμοὶ παίζουν σπουδαῖο ρόλο στή λειτουργία τοῦ οἰκοσυστήματος, καθὼς διασποῦν τήν ὁργανικὴ ὕλη, μετατρέποντάς την σέ ἀνόργανη, ἡ ὁποία μπορεῖ νά χρησιμοποιηθεῖ ἐκ νέου ἀπὸ τοὺς φυτικούς ὁργανισμούς.

ἀκόμα καί τά θηλαστικά. Όλα ἔχουν ὠά, ἀβγά. Συνεπῶς, ἀπό τόν Θεό ξεκινᾶνε ὅλα, ὄχι αὐτομάτως· καί στή συνέχεια ἔχουμε τήν διαιώνιση τῆς ζωῆς ἀπό τό σπέρμα, ἀπό τό ὠάριο, ὄχι ἐξελικτικῶς, ἀλλά κατά γένος, ὁ ἓνας ζωντανός ὁργανισμός ἀπό τόν ἄλλο.

Τά υπόλοιπα χερσαῖα ζῶα θά δημιουργηθοῦν τήν ἕκτη δημιουργική ἡμέρα. Δέν θά ἐπανέλθω σ' αὐτά τά σημεῖα ὅταν θά μιλήσουμε γιά τά χερσαῖα· θά σᾶς πῶ λιγότερα ἐκεῖ, γιά νά μείνω στή θεωρία τῆς ἐξελίξεως λίγο περισσότερο. Ἀπλῶς εἶπα σήμερα μερικά γιά νά προλειάνω λιγάκι γνωσιολογικά τό ἔδαφος.

Όμως μεταξύ τῶν ζώων, ὅλων τῶν ζώων γενικά, ὑπάρχουν καί ὠφέλιμα καί βλαβερά.

Ίσως ρωτούσατε: *Πότε ὁ Θεός ἔκανε τά βλαβερά; μετά τήν πτώση τῶν πρωτολάστων ἢ πρίν;* Γιατί ξέρουμε ὅτι ἡ βλαβερότητα τῶν ζώων, ἀλλά καί τῶν φυτῶν, εἶναι ἐπικίνδυνη γιά τόν ἄνθρωπο. Μετά τήν πτώση λοιπόν ἔγιναν αὐτά;

Όχι, παιδιά· ὁ Θεός ἔκανε καί τά ὠφέλιμα καί τά βλαβερά πρίν ἀπό τήν πτώση τῶν πρωτοπλάστων, μέ τή διαφορά μόνο πῶς δέν μπορούσαν νά βλάψουν τόν ἄνθρωπο. Νά σᾶς φέρω κάποια παραδείγματα.

Τό φίδι πού εἶναι δηλητηριῶδες, τό δηλητήριό του τό εἶχε ἀπό τήν ἀρχή· ὅπως καί τά βλαβερά μικρόβια ὑπῆρχαν ἀπό τήν ἀρχή. Ὁ ἄνθρωπος ὅμως ἦταν ἄτρωτος. Τό φίδι ἀρχικά δέν πῆγαινε νά τσιμπήσει τόν ἄνθρωπο καί δέν τόν πείραζε· οὔτε τά μικρόβια ἔβλαπταν τόν ἄνθρωπο· δηλαδή ὁ ὁργανισμός τοῦ ἀνθρώπου ἦταν ἀνεπηρέαστος ἀπό τήν παρουσία τῶν μικροβίων. Όταν ἀμάρτησε ὁ ἄνθρωπος, τότε ἐξασθένησε,

δηλαδή ἀδυνατίσει· ἀδυνατίζοντας ὁμως, δέχθηκε τὴν προσβολή τῶν μικροβίων, ἢ τῶν βλαβερῶν ζώων, ἀκόμα καὶ τῶν βλαβερῶν φυτῶν, ἂν τὰ δοκιμάσει ἐννοεῖται. Παράδειγμα τὰ ναρκωτικά.

Πρῶτα-πρῶτα, ὁ Θεός ἔκανε τὰ ναρκωτικά. Αὐτό ὁμως δέν σημαίνει, ὅπως λέει ὁ μέγας Βασίλειος, πῶς ὅ,τι ὑπάρχει στή φύση πρέπει νά περάσει καὶ ἀπό τὴν κοιλιά μας!...¹⁸ Ἀκοῦστε το αὐτό. Ὁ Θεός ἔκανε πάρα πολλά πράγματα, τὰ ὁποῖα δέν θά περάσουν ἀπό τὴν κοιλιά μας, ἀναμφισβήτητα. Καὶ ὁμως, παιδιά, κι ὁμως ἐμεῖς θέλουμε ὅλα νά τὰ περάσουμε ἀπό τὴν κοιλιά μας... θέλουμε δηλαδή ὅλα νά τὰ δοκιμάσουμε!

Ἐάν ὁ Θεός ἔκανε τό ὄπιο, ἔκανε δηλαδή ἐκεῖνα τὰ φυτὰ πού μᾶς δίνουν τὰ ναρκωτικά, αὐτό σημαίνει ὅτι αὐτὰ μποροῦν νά χρησιμοποιηθοῦν γιά ποικίλους σκοπούς, ἐκτός ἀπὸ αὐτό πού κάνουμε ἐμεῖς σήμερα, νά παίρνουμε τὰ ναρκωτικά.

Ὁ Θεός ἔκανε καὶ τόν καπνό, τό φυτό καπνός. Δέν σημαίνει ὁμως ὅτι πρέπει νά κάνουμε τσιγάρα νά καπνίσουμε, γιατί θά βλαφτοῦμε· εἶναι πάρα πολύ αὐτονόητο.

Τότε ὁμως γιατί ὁ Θεός ἔκανε τόν καπνό κι ἔβαλε μέσα τὴ νικοτίνη καὶ τὰ λοιπά, πού εἶναι δηλητήρια;

Καὶ ποιός σᾶς εἶπε ὅτι τὰ δηλητήρια δέν εἶναι θεραπευτικά στοιχεῖα; Ἀλλά μόνο θεραπευτικά στοιχεῖα.

---

18. Μ. Βασίλειος, *Εἰς τὴν Ἑξαήμερον*, Ὁμιλία Ε΄, ΕΠΕ, τ.4. σ. 182. «Τί οὖν; ἀφέντες τὸ ἐπὶ τοῖς χρησίμοις τὴν χάριν ὁμολογεῖν, ἐγκαλέσομεν τῷ δημιουργῷ ἐπὶ τοῖς φθαρτικοῖς ἡμῶν τῆς ζωῆς; ἐκεῖνο δὲ οὐ λογισόμεθα, ὅτι οὐ πάντα τῆς γαστρὸς ἔνεκεν τῆς ἡμετέρας δεδημιούργηται;»

Δέν εἶναι ἐδώδιμα, δέν εἶναι φαγώσιμα· οὔτε εἶναι γιά νά τά κάνουμε τσιγάρα καί νά τά καπνίζουμε ἢ ὅ,τι ἄλλο.

Ἀντιλαμβάνεστε λοιπόν ὅτι καί τά βλαβερά καί τά ὠφέλιμα ὁ Θεός τά ἔκανε τότε πού δημιουργήσε ὅλα τά ὄντα.

Τά ζῶα, κατά τόν μέγα Βασίλειο, διακρίνονται σέ τέσσερις κατηγορίες: σέ ὠφέλιμα, σέ ὠραῖα, σέ εὐχάριστα καί σέ διδακτικά. Δηλαδή ἄλλα ζῶα εἶναι χρήσιμα γιά τίς ἐργασίες μας, ὅπως τό ἄλογο, ἢ ὠφέλιμα γιά νά τρεφόμεστε, ὅπως ἡ κότα. Ἄλλα ζῶα εἶναι πολύ ὠραῖα νά τά βλέπουμε, ὅπως τό παγώνι. Ἄλλο ὅτι καί ἓνα πολύ ὠραῖο ζῶο μποροῦμε καί νά τό φᾶμε. Ὑπάρχουν ὅμως καί ζῶα πού εἶναι μόνο νά τά βλέπουμε, γιατί εἶναι ὠραῖα, χωρίς νά μποροῦμε νά τά φᾶμε, γιατί δέν εἶναι ὠφέλιμα.

Γιατί ὅμως αὐτά τά ζῶα εἶναι μόνο ὠραῖα;

Παιδιά, μή ξεχνᾶτε ὅτι ἡ αἰσθητική εἶναι τροφή καὶ αὐτή τῆς ψυχῆς. Μὴν τό ξεχνᾶτε.

Κάποτε ἓνας Ρῶσος δάσκαλός μας, στόν καιρό τῆς Κατοχῆς, πού εἶχε κάνει στή φυλακή –καί ἡ φυλακή εἶχε μόνο τέσσερα ντουβάρια, καί ἦταν κάτι πάρα πολύ ἀπελπιστικό– μᾶς ἔλεγε ὅτι εἶχε μία ἐπιθυμία· πῶς ἂν ἐρχόταν κανένα περιοδικό μέσα στή φυλακή –ἂν μποροῦσε βέβαια νά ἔρθει– θά ἔβγαζε τίς εἰκόνες του νά τίς βάλει στόν τοίχο!

Γιατί ὅταν βάζουμε εἰκόνες στούς τοίχους –καί δέν ἐννοῶ τίς εἰκόνες τοῦ Χριστοῦ καί τῆς Παναγίας, ἀλλά φωτογραφίες, ζωγραφιές ἀπό τοπία, προσωπογραφίες, ἀπλῶς ζωγραφιές– ὅταν ζωγραφίζουμε τούς

τοίχους καί τά λοιπά, τί νομίζετε ὅτι εἶναι αὐτό; μήπως πολυτέλεια; Ἀνάγκη τῆς ψυχῆς εἶναι, παιδιά!

Θά σᾶς κάνει ἐντύπωση ἂν σᾶς πῶ ὅτι ὁ ἄνθρωπος τῶν σπηλαίων ζωγράφιζε τά ἐσωτερικά τοιχώματα τῶν σπηλαίων πού κατοικοῦσε; Σήμερα στά σπήλαια τῶν τρωγλοδυτῶν ἀνθρώπων, αὐτῶν πού κατοικοῦσαν στίς τρῶγλες, στά σπήλαια δηλαδή, βρίσκουμε ζωγραφιές· πανάρχαιες, προϊστορικές ζωγραφιές! Ἦταν ἡ ἀνάγκη τοῦ ἀνθρώπου νά ζωγραφίζει. Ἡ αἰσθητική εἶναι ἀνάγκη τῆς ψυχῆς. Εἶναι σπουδαῖο πράγμα. Ὅ,τι καί νά εἶναι· εἴτε ζωγραφιά λέγεται εἴτε μουσική λέγεται, ὅ,τι χαρακτηρίζεται γενικά ὡραῖο, εἶναι ἀνάγκη τῆς ψυχῆς.

Ἔτσι λοιπόν ὁ Θεός, γιά νά ἱκανοποιήσει τήν ἀνθρώπινη ψυχή, ἔφτιαξε καί τά ὡραῖα ζῶα.

Ἀλλά ἔφτιαξε καί τά εὐχάριστα καί τά διδακτικά. Δυστυχῶς ὅμως πέρασε ἡ ὥρα, καί δέν προλαβαίνω νά σᾶς ἀναλύσω ὅλα αὐτά πού ἔχω νά πῶ.

Εἶναι μερικά ζῶα, ἔντομα, πτηνά, ψάρια, πού ἔχουν... ἀρετές! ἀλλά καί ἄλλα πού ἔχουν... κακίες καί πάθη! Φυσικά, οὔτε τά μέν ἔχουν ἀρετή οὔτε τά δέ ἔχουν κακία, διότι καί τά πάθη καί οἱ ἀρετές εἶναι ἔργα τῆς ἐλεύθερης προαιρέσεως –πού ἐργάζεται μόνο ὁ ἄνθρωπος, γιατί αὐτός εἶναι ἐλεύθερος. Ἀλλά τά ζῶα ἐκ φύσεως ἔχουν ἢ τήν κακία ἢ τήν ἀρετή.

Γιά παράδειγμα, βλέπετε τό περιστέρι, πού ἀγαπᾷ τήν οἰκογενειακή ζωή. Ὑπάρχουν πουλιά, ὅπως εἶναι ὁ πελαργός, πού ὅταν πεθάνει ὁ ἓνας σύζυγος, τό ἄλλο μένει μόνο του, δέν ξαναπαντρεύεται! Γιά νά σοῦ μάθει, ὅπως λέει καί ὁ μέγας Βασίλειος, ὅτι δέν πρέπει

νά κυνηγᾷς δεύτερους καὶ τρίτους καὶ τέταρτους γάμους!¹⁹ Ὅχι. Πέθανε ἡ γυναῖκα σου; πέθανε ὁ ἄνδρας σου; καλὸ εἶναι νά μὴν ξαναπαντρευτεῖς. Αὐτό σοῦ τό διδάσκει τό ζῶο, τό πτηνό!²⁰

Τά μυρμήγκια εἶναι προκομμένα· ὅπως καὶ οἱ μέλισσες. Τά τσιτζίκια ὅμως εἶναι τεμπέλικα καὶ ράθυμα. Βλέπει κανεῖς σ' ὅλα τά ζῶα διάφορες ἐκδηλώσεις.

Τό γουρούνι, τόν χοῖρο... πλύνε τον, καθάρισέ τον, σαπούνισέ τον, ἀμέσως θά πάει στὸν βοῦρκο! Σέ διδάσκει καὶ σοῦ λέει ὅτι ἐσύ, ὅταν καθαριστεῖς, πρόσεξε, μὴ πηγαίνεις στό βοῦρκο τῆς ἁμαρτίας.

Τῇ γάτα... ρίξτε της κάτι ἐπάνω της νά λερωθεῖ. Ἀμέσως θ' ἀρχίσει νά γλείφεται γιὰ νά καθαριστεῖ. Δέν ἀνέχεται τίποτε ἐπάνω της, οὔτε τὴν ἴδια της τὴν ἀκαθαρσία. Ποιὸς δίδαξε τῇ γάτα νά εἶναι καθαρὴ; Καὶ στό ἀποχωρητήριό της εἶναι καθαρὴ ἡ γάτα! Naί, παιδιά, γιὰ νά σοῦ πεῖ ὅτι δέν πρέπει νά εἶσαι ἀκάθαρτος ἄνθρωπος.

Ἔχουμε καὶ πολλὰ ἄλλα παρόμοια παραδείγματα ἀπὸ τά ζῶα. Ὡστε λοιπὸν τά ζῶα μᾶς διδάσκουν καὶ

19. Βλ. Α΄ Κορ. 7, 27. «δέδεσαι γυνακί; μὴ ζητεῖ λύσιν· λέλυσαι ἀπὸ γυναικός; μὴ ζητεῖ γυναῖκα». Μ. Βασιλείος, Ἐπιστολή 199. 50, ΕΠΕ τ.1, σ. 224. «Τριγαμίας νόμος οὐκ ἔστιν. Ὡστε νόμῳ γάμος τρίτος οὐκ ἄγεται. Τὰ μέντοι τοιαῦτα ὡς ὀντάσματα τῆς Ἐκκλησίας ὀρῶμεν, δημοσίαις δὲ καταδίκαις οὐχ ὑποβάλλομεν ὡς τῆς ἀνειμένης πορνείας αἰρετώτερα.» κ.ά.

20. Μ. Βασιλείος, Εἰς τὴν Ἑξαήμερον, Ὁμιλία Ζ΄, ΕΠΕ τ.4, σ. 288. «Διδαχθήτωσαν οὖν οἱ τοῖς ἄλλοις ἐπιβουλευόντες γάμοις, ποταπῶ εἰσιν ἐρπετῶ παραπλήσιοι. εἰς μοι σκοπός, πανταχόθεν οἰκοδομεῖσθαι τὴν Ἐκκλησίαν. καταστελλέσθω τὰ πάθη τῶν ἀκολάστων, καὶ ἐγγείους καὶ θαλαττίους ὑποδείγμασι παιδεύόμενα.»

θετικῶς καί ἀρνητικῶς· τί πρέπει νά κάνουμε, ἀλλά καί τί δέν πρέπει νά κάνουμε.

Θά μοῦ πεῖτε: *Γιατί ὁ Θεός τό ἔκανε αὐτό;*

Προέβλεπε ὅτι ὁ ἄνθρωπος θά ξεπέσει.

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει συνείδηση, ἔχει ἔμφυτο τόν νόμο τοῦ Θεοῦ· δέν ἔχει ἀνάγκη ἀπό τή διδασκαλία τῆς δημιουργίας. Ἀλλά, ὅπως λέει ὁ Πασκάλ, ὅταν ὁ Θεός ἔρχεται νά σέ διδάξει μέ παραδείγματα πού ἀνήκουν στό ζωικό καί τό φυτικό βασίλειο, αὐτό σημαίνει, ταλαίπωρε φτωχέ ἄνθρωπε, ὅτι εἶσαι ξεπεσμένος... ἀφοῦ διδάσκεσαι ἀπό αὐτά πού εἶναι κατώτερα ἀπό ἐσένα!²¹ Ἐπειδή λοιπόν ὁ ἄνθρωπος θά κατέστρεφε μέσα του καί θά ξέφτιζε τόν ἔμφυτο νόμο τοῦ Θεοῦ, τόν νόμο τῆς συνειδήσεως, γι' αὐτό ὁ Θεός ἔβαλε πάθη καί ἀρετές στά ζῶα, γιά νά μᾶς διδάσκουν καί νά μᾶς ἐπαναφέρουν στόν σωστό καί τόν ἴσιο δρόμο.

Ὡστε λοιπόν, παιδιά, ἡ φύση μᾶς ὠφελεῖ πολύ, μᾶς διδάσκει πολύ, ἀρκεῖ νά ἔχουμε καθαρά μάτια. Ὁ ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης λέει ὅτι ὅταν ἔχεις καθαρά μάτια, μπορεῖς νά διδαχθεῖς πολλά πράγματα ἀπό τή δημιουργία.²²

21. Βλ. Blaise Pascal (1623-1662) *Σκέψεις* (PENSEES, 416), μτφρ. Κ. Παπαγιώργης, ἐκδ. Καστανιώτη, σ.162. «*Ἡ φύση παρουσιάζει τελειότητες, γιά νά δείξει ὅτι εἶναι εἰκόνα Θεοῦ, καί ἐλαττώματα, γιά νά δείξει ὅτι δέν εἶναι παρὰ μονάχα εἰκόνα Του.*»

22. Ἀόρατος Πόλεμος, Μέρος Α', Κεφάλαιον ΚΑ', Τύποις Φ. Καραμπίνη, Ἀθήναι 1853, σ.76. «*Πρόσεχε, λοιπόν, φρόντιζε καλῶς νά μὴν ἀφίνης νά πηγαίνουν αἱ αἰσθήσεις σου ἐκεῖ ὅπου αὐταῖς θέλουν... ἀλλά ἀγωνίσου, ὅσον δύνασαι, νά τὰς σύρῃς ὀπίσω, καί νά τὰς κυβερνήσῃς τόσον καλά, εἰς τρόπον ὅπου νά ἀποκοτῶν, ὥστερα ἀπὸ κάθε κτίσμα καὶ ἀντικείμενον αἰσθητόν, ψυχοφελῆ νοήματα, καὶ νά τὰ φέρουν μέσα εἰς τὴν ψυχὴν...* Ἐὰν

Ἀκοῦστε κάτι περίφημο καί ἀπό τόν ἅγιο Ἰσαάκ τόν Σύρο. Οἱ γνῶμες αὐτές, καί μάλιστα σέ τέτοια θέματα, ἐπειδὴ προέρχονται ἀπὸ ἀσκητές, ἔχουν πολλή ἀξία. Στὴν 23ῃ Ὁμιλία του λέει:

«*Ἀνάγνωθι συνεχῶς καὶ ἀκορέστως ἐν ταῖς βίβλοις τῶν διδασκάλων περὶ προνοίας Θεοῦ, διότι αὗται καθοδηγοῦσι τὸν νοῦν εἰς τὸ ἰδεῖν τὴν τάξιν τῶν κτισμάτων τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ, καὶ ἐνδυναμοῦσιν αὐτὸν ἐξ αὐτῶν, καὶ κατασκευάζουσιν αὐτὸν κεκτῆσθαι νοήματα φωτολαμπῇ ἐκ τῆς λεπτότητος αὐτῶν καὶ ὁδεῦσαι ποιοῦσι μετὰ καθαρότητος πρὸς κατανόησιν τῶν κτισμάτων τοῦ Θεοῦ.*»²³

Δηλαδή: Διάβαζε, συνεχῶς καὶ χωρὶς νά χορταίνεις, στὰ βιβλία τῶν διδασκάλων γιὰ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, γιατί αὐτὰ καθοδηγοῦν τὸν νοῦ στό νά βλέπει μέ προσοχή τὴν ὁργάνωση τῶν δημιουργημάτων καὶ τῶν ἔργων τοῦ Θεοῦ, καὶ νά ἐμψυχώνεται ἀπὸ αὐτὰ καὶ νά τὸν κάνουν νά ἀποκτᾷ σκέψεις φωτεινές, ἀπὸ τὴ λεπτότητά τους, τὴ σοφία, τὴν πολυδαιδαλότητα, τὴν σκοπιμότητα, καὶ νά τὸν ὁδηγοῦν μέ καθαρότητα πνευματικὴ στὴν κατανόηση τῶν κτισμάτων τοῦ Θεοῦ.

Εἶδατε, παρακαλῶ;... Καὶ ἐγὼ μέ τὴ σειρὰ μου θὰ σᾶς ἔλεγα νά διαβάζετε ὅ,τι ὑπάρχει μέσα στὴ δημιουργία· διαβάζετε! Μὴ διαβάζετε μυθιστορήματα καὶ περιοδικά, αὐτὰ τὰ βρώμικα πού κυκλοφοροῦν στὴν ἐ-

---

λοιπόν, ἀγαπητέ, ἔτσι κάμνης, ἡμπορεῖς νά ἀπολαμβάνης τὸν Θεὸν διὰ μέσου τῶν πέντε σου αἰσθήσεων, καὶ νά ἀνεβαίνης πάντοτε ἀπὸ τὰ κτίσματα εἰς τὸν Κτίστην, εἰς τρόπον ὅπου ἡ τῆς κτίσεως δημιουργία νά σοῦ γίνεται μία θεολογία.»

23. Ἅγιος Ἰσαάκ Σύρος, *Λόγοι Ἀσκητικοί*, Λόγος ΚΓ'. Περί τῆς ἀγάπης πρὸς τὸν Θεόν, ΕΠΕ τ.8α, 366.

ποχή μας, αλλά νά διαβάσετε βιβλία πού ἀναφέρονται στήν δημιουργία τοῦ Θεοῦ. Νά ἔχετε καθαρά μάτια, καθαρή καρδιά, καί θά ὠφεληθεῖτε πραγματικά πολύ. Ἔτσι θά μπορεῖτε κι ἐσεῖς οἱ ἴδιες νά παρατηρεῖτε ὅλα αὐτά μέσα στή δημιουργία.

Δυστυχῶς ἡ ὥρα πέρασε. Θά ἤθελα ὅμως νά σᾶς πῶ μερικά παραδείγματα, πού εἶναι πάρα πολύ σπουδαῖα, ἀκριβῶς γιά νά οἰκοδομηθοῦμε πνευματικά, καί ὄχι ἀπλῶς νά ποῦμε μερικά πράγματα γιά νά περάσει ἡ ὥρα μας. Ὡστόσο, ἐπιτρέψτε μου νά σᾶς πῶ, πάρα πολύ γρήγορα, γιά μερικά χαρακτηριστικά δυό-τριῶν ἐντόμων μόνο.

Τή μέλισσα τήν ξέρετε ὅλοι σας. Ἡ εὐλογημένη... ἔχει δύο πελώρια σύνθετα μάτια, πού ἀποτελοῦνται ἀπό ἕξι χιλιάδες μικρότερα μάτια! Βεβαίως ἡ μέλισσα δέν βλέπει χρώματα· βλέπει μόνο ἄσπρο-μαῦρο· ἀλλά βλέπει τόσο καλά, πού θά ζηλεύαμε ὅλοι μας τή μέλισσα, μέ τούς ἕξι χιλιάδες φακούς της σέ κάθε μάτι!

Μπορεῖ νά μυρίσει ἕνα λουλουδάκι μιᾶς μηλιᾶς σέ ἀπόσταση ἑνός χιλιομέτρου· νά πάει νά τό τρυγήσει, νά ρουφήσει τό νέκταρ αὐτοῦ τοῦ ἄνθους.²⁴

Μιά φορά, παιδιά, ἐδῶ στή Λάρισα πού ἔμενα, κάπου ἐκεῖ στήν *Καλή Καρδιά*, μοῦ εἶχαν στείλει ἀπό τό σπίτι, ἀπό τό χωριό τοῦ πατέρα μου, λίγο μέλι καί λίγο σουσάμι, καί κάθησα νά κάνω λίγο παστέλι στό τζάκι τοῦ σπιτιοῦ. Σέ λίγο ἀκούω ἕνα βοῦ... Κάνω ἔτσι

24. Ἀπό τόν Μάιο οἱ μέλισσες συλλέγουν νέκταρ καί γύρη κυρίως μέσα σέ ἀκτῖνα ἑνός χιλιομέτρου, ἐνῶ τόν Αὐγουστο, πού λόγω ζέσης ἔχουν ξεραθεῖ τά περισσότερα φυτά, ἀπομακρύνονται πολύ περισσότερα, φτάνοντας καί τά δώδεκα χιλιόμετρα ἀκτῖνα.

νά δῶ ἀπό ποῦ ἔρχεται ὁ βόμβος, καί τί παρατηρῶ; ἀπό τήν καπνοδόχο ἄρχισαν νά κατεβαίνουν μέλισσες!

Εἶναι γνωστό ὅμως ὅτι ἡ Λάρισα μέσα δέν ἔχει μελίσσια. Ἀπό ποῦ ἦρθαν λοιπόν αὐτές; Μπορεῖ ἀπό μερικά χιλιόμετρα μακριά νά ἦρθαν. Τούς μύρισε τό παστέλι πού ἔφτιαχνα!...

Σᾶς κάνει ἐντύπωση αὐτό, παιδιά;

Ἡ μέλισσα ἔχει πολύ ὁργανωμένη κοινωνική ζωή, πού ἀναμφισβήτητα θά τή ζήλευαν οἱ ἄνθρωποι· ἔχει αὐστηρότατους νόμους, ἔχει ἐργατικότητα, ἔχει πειθαρχία. Ξέρετε, δέν ἔχει μέλη στήν κοινωνία της ἡ μέλισσα πού νά λέγονται ἀναρχικοί... Δέν ἔχει ἀναρχικούς ἡ μέλισσα· ὅλες οἱ μέλισσες εἶναι πειθαρχημένες, καί μάλιστα σ' ἓναν βαθμό καταπληκτικό! Ἔχουν ὑποταγή, δείχνουν στοργή στά καινούργια μελισσάκια, ἐκεῖ, στίς προνύμφες καί τά λοιπά. Μέ τί περιποίηση φροντίζουν γιά τίς καινούργιες μέλισσες...

Οἱ κηφήνες, οἱ ἀρσενικές μέλισσες, πού δέν κάνουν μέλι, ὕστερα ἀπό τόν προορισμό πού χρειάζονται φονεύονται. Κάθονται φρουροί οἱ ἐργάτριες ἐκεῖ στήν πόρτα τῆς κυψέλης καί δέν ἀφήνουν νά περάσει κανένας κηφήνας μέσα στήν κυψέλη. Ναί. Δέν ἀφήνουν. Ἀλλά στή Σουηδία, ὅταν κάποιος παίρνει ναρκωτικά, σέ ἡλικία εἴκοσι ἐπτά χρονῶν θεωρεῖται ἀνήμπορος, ἄχρηστος, καί τοῦ δίνουν σύνταξη! Στήν κυψέλη ὅμως, ἅμα κάποιος εἶναι ἄεργος, κηφήνας ἄχρηστος, δέν μπαίνει μέσα!

Αὐτά κάνουν οἱ μέλισσες καί αὐτά κάνουν οἱ ἄνθρωποι. Νά γιατί πρέπει νά ξαναγυρίσουμε στά ζῶα, παιδιά. Ἄν δέν ἀνοίγουμε τό Εὐαγγέλιο, τότε νά γυρί-

ζουμε μέσα στη φύση, για να παίρνουμε μαθήματα κοινωνικής ζωής και κοινωνικής συμπεριφοράς.

Στήν κηρήθρα –πού δέν εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ ἓνας ἐξαγωνικός ρόμβος, ὅπως θά ἔχετε δεῖ ὅλοι– ἡ εὐλογημένη ἡ μέλισσα λύνει ἓνα πρόβλημα τῶν ἀνωτέρων μαθηματικῶν! Κάποτε μοῦ ἔτυχε κι ἐμένα αὐτό τό πρόβλημα στίς ἐξετάσεις, πέρα ἀπό τό Γυμνάσιο ἐννοεῖται. Εἶναι τό λεγόμενο πρόβλημα *μεγίστου καί ἐλαχίστου*. Αὐτό τό πρόβλημα λέει τό ἑξῆς: *μέ τά λιγότερα ὑλικά νά ἀποκτήσω τή μεγαλύτερη χωρητικότητα*· γι' αὐτό λέγεται *μεγίστου καί ἐλαχίστου*. Τό πρόβλημα τό λύνει, παιδιά, ἡ μέλισσα μ' αὐτά τά ἐξαγωνικά κελλάκια, τίς κηρήθρες της, τά ὅποια μόνο ὑπό ὀρισμένη γωνία ἐξυπηρετοῦν τόν σκοπό τόν πραγματικό! Καί βρίσκει –δέν ἔχω καιρό νά σᾶς πῶ καί μιά ἱστορία, μέ τούς λογαριθμικούς πίνακες κι ἓναν πλοίαρχο– πραγματικά βρίσκει καί τό τελευταῖο λεπτό, καί δευτερόλεπτο μοίρας, γιά νά κάνει σωστές τίς γωνίες, ὥστε νά ἐξυπηρετηθεῖ τό σχέδιό της!²⁵

Ἔχει δέ καταπληκτική αἴσθηση τῆς κατακόρυφης καί τῆς ὀριζόντιας θέσεως. Ἄν γείρετε λίγο τήν κυψέλη καί τήν ἀφήσετε ἔτσι, στραβά, ἡ μέλισσα δέν θά κά-

---

25. Ἡ μελέτη προβλημάτων *μεγίστου καί ἐλαχίστου* χρονολογεῖται ἀπό πολύ παλαιά, περίπου πρὶν ἀπὸ 25 αἰῶνες. Ἡ λύση ἐνός τέτοιου προβλήματος πάντα ὀδηγεῖ σέ μιά ἀνισότητα, πού ἐκφράζει τό γεγονός ὅτι ἡ μεταβλητή ποσότητα εἶναι μικρότερη ἢ ἴση μέ τήν μέγιστη τιμή πού δίνεται ἀπὸ τή λύση. Ἡ μαθηματική μελέτη τοῦ προβλήματος καταλήγει στό ὅτι τό σχῆμα δέν πρέπει νά εἶναι οὔτε τετράεδρο οὔτε κυλινδρικό, ἀλλά ἐξαεδρικό, ἀφοῦ ἀπαιτεῖται λιγότερος χρόνος, ἐνέργεια καί ὑλικό γιά τήν κατασκευή του. Καί αὐτό ἀκριβῶς τό σχῆμα δίνει στό κελλί της ἡ μέλισσα!

νει μέσα στραβά τήν κηρήθρα της, αλλά θά τήν κάνει πάντοτε μέ βάση τήν κατακόρυφο!

Όλα αὐτά βέβαια ὁ Θεός Λόγος τά ἔχει χαρίσει στά ἔντομα καί στά φυτά καί στά ζῶα, γιά νά μᾶς δείξει τή σοφία Του.

Ἐκεῖνο τό μυρμήγκι... κοινωνία ὁλόκληρη, παιδιά! Θυμᾶμαι κάποτε, ἐπάνω στό μοναστήρι, παρακολουθήσαμε γιά μερικές ὥρες μία πολεμική μάχη πού δόθηκε ἀνάμεσα σέ δύο φωλιές. Ἦταν μιά φωλιά στό ἓνα μέρος καί μιά φωλιά στό ἄλλο. Ἦταν διαφορετικά μυρμήγκια· ἦταν ἐκεῖνα τά κόκκινα μέ τά μεγάλα κεφάλια, καί κάτι ἄλλα διαφορετικά. Καί ἔδωσαν μάχη μεγάλη γιά μερικές ὥρες! Βλέπαμε λοιπόν τό ἓνα νά ἀγκαλιάζεται μέ τό ἄλλο, καί νά προσπαθεῖ τό ἓνα νά ἀποκεφαλίσει τό ἄλλο, ὅπως ἀκριβῶς γίνεται ὁ πόλεμος τῶν ἀνθρώπων!

Ὑστερα ἀπό μερικές ὥρες βλέπαμε ἐπάνω στό πεδίο τῆς μάχης ἀκέφαλα μυρμήγκια, τραυματίες, καί τά λοιπά. Τελείωσε ἡ μάχη –δέν ξέρω ποιός νίκησε, δέν μποροῦσα νά τό ξέρω αὐτό– καί κατόπιν βλέπαμε τραυματιοφορεῖς ἀπό κάθε ὁμάδα νά κουβαλᾶνε τούς δικούς τους τραυματίες καί τούς δικούς τους νεκρούς στή φωλιά τῆ δική τους! Δηλαδή κάτι καταπληκτικό! Αὐτό τό εἶδαμε.

Καί κάτι ἄλλο. Δέν ξέρω ἂν ἔχετε δεῖ ὅτι ὅταν ἔχουμε τριανταφυλλιές ἢ λαχανικά, γρήγορα γεμίζουν μέ μελίγκρα. Ξέρετε ποιός κουβαλάει τή μελίγκρα; Τό μυρμήγκι. Γιατί; Παίρνει τή μελίγκρα καί τήν πάει στίς κορυφές τῶν φυτῶν. Ἡ μελίγκρα ἀπομυζᾷ τούς χυμούς τῶν τρυφερῶν βλαστῶν, ἐκκρίνοντας μιά κολλώδη οὐ-

σία σάν μέλι, τό μελίτωμα. Τό μυρμήγκι μετά πάει από πίσω της, τήν γαργαλάει, καί τῆς πίνει μιά σταγονίτσα μέλι, γιατί ἀγαπάει πολύ τή ζάχαρη καί τό μέλι.

Καί γίνεται βουκόλος, παρακαλῶ, τό μυρμήγκι!... Ὅπως ἐμεῖς βόσκουμε τίς ἀγελάδες καί τίς ἀρμέγουμε, ἔτσι τό μυρμήγκι βόσκει, ἅς ποῦμε, τή μελίγκρα, τή μεταφέρει σέ βοσκοτόπια, γιά νά ἔχει τό μέλι της!

Νά ποῦμε καί γιά τή νυχτερίδα; Ὅλοι ξέρετε τό ραντάρ πού ἔχει!²⁶

Καί γιά τόν ἀετό κάτι. Ὁ ἀετός, παιδιά, λύνει τό πρόβλημα τῆς συντομότερης ὁδοῦ. Ὅπως θά ξέρετε, ἡ συντομότερη ὁδός δέν εἶναι ἡ εὐθεῖα, ἀλλά μιά καμπύλη. Καί τό φῶς, τό ἴδιο· σέ μεγάλες ἀποστάσεις δέν ἀκολουθεῖ τήν εὐθεῖα, ἀλλά μιά καμπύλη.²⁷

26. Οἱ νυχτερίδες εἶναι τά μόνα θηλαστικά πού πετᾶνε. Βλέπουν τόν κόσμο μέσω μιᾶς πολύ ἰδιαίτερης αἰσθήσεως, ἑνός ραντάρ, μέσω τοῦ ἠχοεντοπισμοῦ. Μιά νυχτερίδα σέ πτήση εἶναι μιά μηχανή ὑπερήχων τέτοιας τελειότητος, πού θά τή ζήλευαν οἱ πιό προχωρημένες μηχανές τοῦ ἀνθρώπου! Οἱ νυχτερίδες λοιπόν στέλνουν στόν ὡρο κύματα ὑπερήχων (30-70 khz), τά ὁποῖα ἀνακλῶνται ἐπάνω στά ἀντικείμενα, κι ἐπιστρέφουν σ' αὐτές. Ἀπό τό εἶδος τῶν κυμάτων, τήν κατεύθυνση ἀπ' ὅπου ἔρχονται κι ἀπό τόν χρόνο πού κάνουν νά ἐπιστρέψουν, ἀντιλαμβάνονται ἄν κάτι ὑπάρχει, πού ἀκριβῶς βρίσκεται καί τί εἶναι αὐτό. Μέ ἀπλᾶ λόγια, βλέπουν μέ τά αὐτιά τους! Δέν εἶναι τυφλές, ἀλλά λόγω τοῦ ἠχοεντοπισμοῦ δέν τοῦς εἶναι τόσο ἀπαραίτητη ἡ ὄραση.

27. Πουθενά στό σύμπαν δέν ὑπάρχει εὐθεῖα. Στή γενική σχετικότητα θεωρεῖται ὅτι ὁ χωροχρόνος καμπυλώνεται ἀπό τήν παρουσία τῆς ὕλης. Ἡ γενική σχετικότητα προβλέπει πώς ἡ διαδρομή τοῦ φωτός σέ βαρυτικά πεδία κάμπτεται. Ἀλλά καί σύμφωνα μέ τήν ἀρχή τοῦ ἐλαχίστου χρόνου –γνωστή καί ὡς ἀρχή τοῦ Φερμᾶ (*Fermat principle*)– καθὼς τό φῶς κινεῖται, βρίσκεται πολλές φορές στό δῖλημμα ποιά ὁδὸ νά ἐπιλέξει. Μιά καμπύλη διαδρομῆ

Ἀλλά τί νά πρωτοπεῖ κανεῖς;... Ὅπως λέει καί ὁ μέγας Βασίλειος, *Τί νά σᾶς πρωτοπῶ... τί νά περιγράψω καί τί νά παραλείψω;*...²⁸ Πέρασε ἡ ὥρα, καί τοῦτο μόνο θά σᾶς πῶ, παιδιά, ὅτι ὅλα αὐτά, μέ πάρα πολύ μεγάλη σοφία καί μέ πολλή ἀγάπη, τά ἔκανε ὁ Θεός, γιά νά μᾶς δείξει ποιός εἶναι καί πόσο μᾶς ἀγαπάει, ἐμᾶς τούς ἀνθρώπους!

Κυριακή, 9 Ἰανουαρίου 1983

μέσα σέ ἓνα μέσο στό ὁποῖο τό φῶς κινεῖται μέ μεγαλύτερη ταχύτητα καλύπτεται-διατρέχεται ἀπό τό φῶς σέ μικρότερο χρονικό διάστημα ἀπό ὅ,τι μιά εὐθεῖα διαδρομή πού καταλήγει στόν ἴδιο προορισμό, στήν ὁποία ὅμως τό φῶς κινεῖται μέ μικρότερη ταχύτητα. Ἔτσι, ἐπειδή τό φῶς ἐπιλέγει τήν συντομότερη διαδρομή, καί ἄς εἶναι κάποιες φορές μεγαλύτερη (καμπύλη) κι ὅχι μικρότερη (εὐθεῖα), ὅταν ἡ τελευταία εἶναι πιό χρονοβόρα, μπορούμε νά ποῦμε πῶς τό φῶς δέν προτιμᾷ πάντα τήν εὐθεῖα διαδρομή.

28. *Εἰς τήν Ἑξαήμερον, Ὀμιλία Ε΄, ΕΠΕ*, τ.4, σ.182. «Τί εἶπω; τί σιωπήσω; Ἐν πλουσίοις τῆς κτίσεως θησαυροῖς ἄπορος μὲν ἢ εὗρεσις τοῦ τιμιωτέρου, δυσφορωτάτη δὲ ἡ ζημία τοῦ παρεθέντος.»